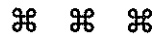

אורי דסברג

למרגלות אישי התנ"ך**(בשולי מאמרו של ד"ר ישראל רוזנסון)****ראשי-פרקים**

- א. אמפטיה למקרא - הלוואי עלינו
- ב. לשון מקרא לחוד ולשון חכמים לחוד
- ג. הדמויות הראויות לחיקוי
- ד. תפקידה של הפרשנות החילונית
- ה. מי שמך לאיש שר ושופט עלינו?!
- ו. וכי משא פנים יש בדברי?!

א. אמפטיה למקרא – הלוואי עלינו

יצא סוף מאמרו של ד"ר ישראל רוזנסון ("הרהורים על פרשנות ודתיות") ולימד על תחילתו, ולא רק על כך יצא ללמד אלא על כולו. וכי זקוק מישהו לשרש מתוכו את האמפטיה עם עולם המקרא?! הלוואי והייתה אמפטיה זו מושרשת בתוכנו, עד שהיה מאן-דחו נזקק לבוא ולהעמיד כנגדה משמרת למשמרת. סגנון זה של חיפוש אחר איזונים ושיקול דעת אובייקטיבי יפה הוא כלפי יצירות אנוש, אבל בשום פנים ואופן לא כלפי דברי אלוקים חיים, אף לא כלפי אלה שנאמרו מפי נביאיו או שנאמרו ברוח הקודש, מהתורה דרך הנביאים ועד הכתובים.

הלא זהו השיעור שקיבל רב אשי מפי מנשה מלך יהודה, שהנביא גומר עליו את "ההלל": "ויעש הרע בעיני ה'... הרבה לעשות הרע בעיני ה' להכעיס... וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד... לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה'" (מל"ב כא, ב-טז). אבל כשבא רב אשי לקבוע את סדר היום בבית המדרש בלשון "למחר נפתח בחברינו" (סנהדרין קב, ב), הופיע לו מנשה בחלום, וגער בו: "חברך וחברו של אביך אתה קורא לנו!" וכשתמה רב אשי, מדוע עבדו לעבודה זרה, השיב לו מנשה: "אילו היית שם, היית אוחו בשולי גלימתי ורץ אחרי."

ב. לשון מקרא לחוד ולשון חכמים לחוד

יודע מחבר המאמר, שבו אנו דנים עתה, להבחין בראשית דבריו בין שפותיהן השונות של "הקהילה הפרשנית" ו"הקהילה הדתית". הלא אותו לקח למד רב אשי, ששפתו שלו ושפת הנביאים שונה היא זו מזו, ואפילו אמורא חשוב כמוהו

אינו יכול לדון אדם לפי הדיווח והעדויות שנמסרו לו בלשון תנ"כית. מי שנאמר עליו במקרא "ויעש הרע בעיני ה'" יכול היה להיות נשפט ע"י חכמים כאיש צדיק תמים, עד שהיו מחשיבים אותו כמורם ורבם, אוחזים בשולי גלימתו ורצים אחריו. הלא כל רשעותו של צדקיהו, שאף עליו נאמר "ויעש הרע בעיני ה'" (דה"ב לו, יב), הייתה "שהיה בידו למחות ולא מחה" (סנהד' קג, א). וכי היה עולה על דעת אנוש לשפוט את כלל באי הארץ רק על סמך עדותו של הנביא "וימעלו בני ישראל מעל בחרם" (יהושע ז, א) וגערותו של הקב"ה "חטא ישראל, וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם" (שם, יא) – והלא בסך הכל היה זה אחד מישראל, עכן בן כרמי, שאף הוא כשחטא ומעל, נאלץ לטמון את מעילתו "בארץ בתוך האהלי" (שם, כא) - הפרטי, האישי, הסמוי מעין כל.

לשון מקרא לחוד ולשון חכמים לחוד אינו רק במונחים ובטרמינולוגיה, אלא גם באווירה שונה לחלוטין. דוגמאות לכך הביא רבי יצחק אייזיק הלוי בספרו דורות-הראשונים (כרך ו פרק ד), בהראותו שעובדתית לא היו ימי המלכים יכולים להראות בעיני בשר ודם כה גרועים כפי שהנביאים מתארים אותם. אם כלפי חז"ל - תנאים ואמוראים – כך, הרי כלפינו, שאנו רחוקים מתקופת המקרא עשרת מונים הן בזמן והן באווירה, על אחת כמה וכמה.

ג. הדמויות הראויות לחיקוי

אכן, כל דור ו"אליליו" והדמויות שמהן יכול הוא ליטול דוגמא ואותן לחקות. היו דורות שאנשי המופת שלהם היו כלילי השלמות, אנשים מורמים מעם ולעיתים אפילו מטבע אנוש. מאידך גיסא, יש תקופות שדמויות כאלו הן כה רחוקות מתפיסתו של האדם, עד שאין הוא מסוגל להביט בהן מרוב זוהרן, ואין הן יכולות לשמש עבורו כלל כקנה-מידה להתנהגות. אפשר שבדור אשר כזה יש צורך לשפוט את הדמויות בעין אנושית, ולראות שבסך הכל עומדת לפנינו דמות שהיא בעלת יצרים ומאווים ככל האדם, ואם אף על פי כן יכולה היתה אותה דמות להתעלות – אזי כולנו יכולים.

אין כל בטחון שהתוצאות של הדורות הראשונים הן פחות טובות מהתוצאות של הדורות "הריאליסטיים". אין כלל אפשרות לדעת אם המבט הריאליסטי אינו גורם לחלק נכבד מהדור האחרון לנתץ את אליליו, ולהישאר בסופו של דבר ערום וחסר כל דמות לחיקוי ולהעתקה. בוודאי שהנמכת כל אידיאל לרמה של "גובה העיניים" אינה מטיבה עם האידיאל ואינה מרוממת אותו. הרי זה כדברי

הראייה קוק זצ"ל בפתיחת שיר השירים: "מה נמוכים הם הגמדים, בעלי עיניים טרוטות, הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו, אשר לעב תגיע, רק כדי פשיטת ידם הקטנה ומעוף עינם, שדוק ותבלול שמו עליה מצור. ואם מראש מגדל עופל יוגד להם, שרואים את הכוכב מלא הוד ויפעה, מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר!"

ייתכן שבדור האחרון אין מנוס, וכדי לקרב את הדמויות התנ"כיות אלינו על מנת שאנחנו נתקרב אליהם, יש צורך למדדס באמות המידה האנושיות ולראותן לעיתים גם במערומיהם. אך בתחום החינוך לא ראוי להיכנע למוסכמות עד כדי שבירת מיתוסים ושריפת פרות קדושות. אין זה מתפקידו של מורה בישראל להפשיט את נעים זמירות ישראל, ואחר כך לדרוש מתלמידו לקיים את משאלותיו, כגון: "אחת שאלתי מאת ה' שבתי בבית ה' כל ימי חיי". לעיתים, החיפוש אחרי האמת הצרופה והעמדתנו על זכותנו לדעת הכל – הן בהווה והן בעבר – רק משמיטות מתחת לרגלינו את הבסיס האיתן שעד כה הצלחנו איכשהו לעמוד עליו.

ד. תפקידה של הפרשנות החילונית

לפרשנות החילונית יש תפקיד, ולא באתי למעט מערכה. היא מעמידה בפנינו את השאלות במלוא תקיפותן והיקפן ואפילו מערומיהן, ומחייבות אותנו לתת להן את התשובות האמוניות הנכונות, בלא שנכסה עליהן. למשל, השאלה כיצד יכול נביא להזכיר שמו של אדם שעתיד להיוולד רק כמאתיים שנה לאחר נבואתו (ישעיהו הנביא, את שמו של כורש), הינה שאלה לגיטימית שפותחת לפנינו צוהר להבנת דבריו של נביא, כוחו ומעוף חזונו. איננו חייבים לקבל את התשובות שהפרשנות החילונית נותנת לשאלותיה. קיומם של "שני ישעיהו" אינו תורה מסיני, אלא בסך הכל נסיון לתרץ קושיה, והלא שערי תשובות ותירוצים לא נעלו. העיון בפרשנות החילונית מועיל אפוא בכך, שהוא אשר מעמיד אותנו על התשובה האמונית הנכונה, ואשר בלעדי השאלה לא היינו מגיעים אליה כלל.

ה. מי שמך לאיש שר ושופט עלינו!?

קשה להעריך ולשפוט את התנהגותו של דוד במעשה בת-שבע. אולם מי ביקש זאת מידינו להעמיד את דוד לדין? גם רב אשי הודיע בסופו של דבר לחבריו: "נפתח ברבותינו", ובכל אחד ממלכי יהודה וישראל ניסה למצוא את הנקודה הטובה שממנה יש ללמוד, כגון: "מפני מה זכה עמרי למלכות? מפני

שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל" (סנהד' קב,ב). כמה פעמים צוטט משפט זה בדורנו, על מנת ללמד סנגוריה על אחינו בני ישראל שעמלו ואשר עמלים בבנינה של הארץ, גם אם אין הם שומרים על כל תרי"ג המצוות! גם את מעשה דוד ובת-שבע אפשר ללמוד, בלי להפטיר בסופה של הפרשה "חטא דוד". מי ביקש מהמורה, מהמחנך, לשמש כשופט על מעשים שאפילו את שפת תיאורם אין הוא מכיר על בוריה?

חוסר יכולתנו לדרוש הלכה למעשה מתוך לימודנו במקרא, כפי שמציין מחבר המאמר, נובע בין השאר מכך שאנו מסתכלים על אישי התנ"ך מגובה עינינו. איזו הלכה נוכל ללמוד מדוד, לאחר שהאשמנו אותו בחטא בת-שבע!! האם ממנו נלמד את דיני הייחוד?! חז"ל שיזדעו להתעלות מעל לניתוחים הספרותיים-המדעיים-האוביקטיביים, יכולים היו גם מתוך פריסמה של מסורת וקבלה לדרוש תילי תילים של הלכות אף מקוצה של יו"ד. האם מצפה מישהו שלאחר לימוד תנ"ך באוירה של "הכל שפיט" יוכל הוא להושיב את דמויות המקרא בבית המחוקקים שלו? מי שכך מבין את המקרא וחושף את ערכיו, אל לו ליחל ליום שבו הערכים שלמד כך מהתנ"ך ישמשו כאחד הגורמים בפסיקת הלכה. ואם כן ישמשו, חוששני שיהיה מן המגלים פנים בתורה שלא כהלכה.